

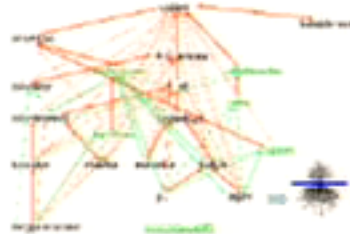
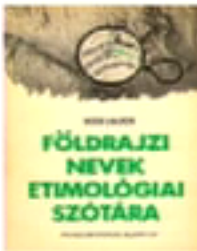
Ungváry Rudolf

Névterek készítésének nehézségei.

„Minden névnek, amely rögzítésre
érdemes” – és következményei

Az értelmező nagyszótárak jövődő webes utódai.

Az informatika tapasztalatok

2017 nyarától folyik a nemzeti névtér kezelőrendszerének tervezése

Elődök: a tezauruszkezelők.

Megszakadt tervezési folytonosság: nincs érdemi tervezési tapasztalat.

Az informatikai rendszertervezés és tapasztalat mai főterületei:

- vállalati,
- pénzügyi-banki,
- egészségügyi,
- közigazgatási
- hadügyi-katonai,

A kulturális örökség adatainak kezelése :

- a főterületekhez képest periferikus,
- a főterületekhez képest gazdaságilag súlytalan,
- a főterületekhez képest teljesen más, nagyon speciális adatvilág.

A kevés tapasztalat: könyvtári(, levéltári, múzeumi) rendszerek. MARC21.

E téren azonban túlnyomórészt csak **mutató- és besorolásiadat**-megjelenítés...

Három szint vs. egyetlen

A főterületen

a rendszerkészítők („**disznók**”) jelenleg leginkább ismert célcsoport-szintjei:

1. profit- vagy adminisztrációorientált megrendelők („**csirkék**”);
2. professzionális informatikai rendszerműködtetők;
3. informatikailag laikus szakterületi felhasználók („**csirkék**”).

A) Az üzleti elvárás nem azonos a szakterületi (adminisztratív) elvárásokkal.

Az üzleti életben alkalmazott Scrum-tervezési módszer alapja:

„a **csirkék** igényeit, vágyait és ötleteit is figyelembe veszik, de nem hagyják, hogy azok akadályozzák a projektet [magyarán: a „**disznókat**”].

A kulturális örökség (így a névterek) területén csak egy szint van:

1-3: a megrendelő egyben a működtető és a szakterületi felhasználó (mindegyik **érti**, hogy miről van szó).

Azaz: nem „**csirkék**”, hanem a „**disznókkal**” egyenrangú hozzáértők.

B) A speciális névtéri (kulturális) szakterület nagyon különleges, informatikailag nem nagyon ismert igényeinek közvetítésére van szükség.

A ≠ B

1. szokatlanság: a nyelvhelyességi követelmény

A névtér nyelvi rendszer + magyar rendszer (ahogy az értelmező nagyszótár is)

Az informatika szleng szokásos dominanciája a kulturális örökség értékeit közvetítő rendszerekben nem engedhető meg.

adminrendszer	szerkesztői rendszer (a nyelvi szerkesztés nem adminisztráció)
szuperadmin	vezető szerkesztő, csúcsszerkesztő
senior szerkesztő	ellenőr, vezető ellenőr, csúcsellenőr
junior szerkesztő	szerkesztő, beosztott szerkesztő, rögzítő szerkesztő
inventory	naplózás
nézetsablon	ablak, megjelenítési felület; részablak, előreugró ablak
front end	végoldal
fixed vocabulary	kötött szótár
list boks	legördülő sáv, legördülő lista
authority (adat, állomány)	besorolási, egységesített (adat, állomány)
password	jelszó

A nemzeti névtér a weben idővel átveszi a nemzeti nyelv értelmező nagyszótárának szerepét.
Ez magát a kezelőrendszert is nyelvileg kötelezi

2. szokatlanság: rendkívül nagy névállomány vs. azonos jelentésű nevek megjelenítése

Általános következmény: nagyon megnő a több jelentésű szavak száma is.

Poliszémia és homonimia.

Személyek esetén az elkülönítés

- a könyvtári besorolási nevekhez képes
- csak **sokkal több metaadattal** lehetséges.

Bekerülnek ui. a levéltári személynevek is (nagyságrend: 1 millió)

- Nagy Ferenc (Bisse, 1903 – Herndon, 1979), politikus
- Nagy Ferenc (Győr, 1903 – Budapest, 1979), politikus
- Nagy Ferenc (1903–1979), fényképész, anyja: Stein Mária
- Nagy Ferenc (1903–1979), fényképész, anyja: Elsbeth ?
- Nagy Ferenc (1903–1979), fényképész, anyja: Elsbeth ?, apja Kovács János
- Nagy Ferenc (1903–1979), fényképész, anyja: Elsbeth ?, apja Alister Frank

Elvileg a legabszurdabb esetek is lehetségesek...

Számítani kell a nem latin írású nevekre is.

Asaf, Uri

- *eredeti neve* Asztalos Iván
- *héber neve* אסף אורי

Mindhárom név esetében informatikailag kezelhető módon kell metaadatokkal minősíteni a név típusát és írásrendszerét. A MARC21 szerint az alábbi módon:

```
066 ## $c(2
100 1# $aAsaf, Uri
400 1# $aAsztalos Iván
880 1# $6100-2/(2/r $a אסף אורי
```

066 ## \$c(2 jelentése:

Az elválasztó karakter a karakterláncot egy bájt per karakterként azonosító hexa 29 (ASCII szerint. A nyitó kerek zárójel a karakterláncot azonosító hexa 29-et; a záró 2 karakter hexa 32-öt jelenti; az így azonosított G1 karakterkészlet a héber ábécé

880 1# \$6100-2/(2/r jelentése:

A 100-as szerzőnév mezőben a (2 két karakteres adattal azonosított héber név szerepel

A névtérben a bevétel a MARC21-től teljes független módon (és egyszerűen) kell megvalósítani, miközben rögzítődnie kell a MARC21 beírásnak is.

2. név: אסף אורי

Írásrendszer: héber

Programozásilag nem nehéz, de szokatlan feladat.

2. szokatlanság (folytatás):

Földrajzi nevek esetén a homonim nevek elkülönítése

- a könyvtári besorolási nevekhez képes
- ugyancsak **sokkal több metaadattal** lehetséges.

Azonos tulajdonnevek kezelése a Getty földrajzi tezauruszában:

Click the icon to view the hierarchy.

[Semantic View](#) ([JSON](#), [JSONLD](#), [RDF](#), [N3/Turtle](#), [N-Triples](#))

ID: 1105063

Record Type: physical

 János-hegy (mountain)

Coordinates:

Lat: 47 31 00 N *degrees minutes* Lat: 47.5167 *decimal degrees*
Long: 018 58 00 E *degrees minutes* Long: 18.9667 *decimal degrees*

Names:

János-hegy (**preferred**,C,V)

Hierarchical Position:

 World (facet)
 Europe (continent) (P)
 Hungary (nation) (P)
 Budapest (special city) (P)
 Budapest (inhabited place) (P)
 Buda (neighborhood) (P)
 János-hegy (mountain) (P)

Place Types:

mountain (**preferred**, C)

Azonos tulajdonnevek kezelése a Geonamesben:

[\[advanced search\]](#)

48 records found for "Óreg-hegy"

Name	Country	Feature class	Latitude	Longitude
1 Óreg-Futóné Futóné-Köves-hegy,Futóné-Köves-hegy,Óreg-Futóné,Óreg-Futóné-hegy,Óreg-Futóné,Óreg-Futóné-hegy	Hungary , Veszprém	mountain	N 47° 13' 31"	E 18° 1' 58"
2 Óreg-Kereszt Óreg Kereszt,Óregkereszt-hegy,Óreg Kereszt,Óregkereszt-hegy	Hungary , Pest	hill	N 47° 28' 11"	E 19° 29' 11"
3 Magas Hegy Magas Hegy,Óreg Hegy,Óreg Hegy	Hungary , Tolna	hill	N 46° 30' 0"	E 18° 36' 0"
4 Zorog-tető Óreg-hegy,Órok-hegy,Zorog-hegy,Zorog-tető,Zörög-hegy,Zörög-tető,Óreg-hegy,Órök-hegy	Hungary , Veszprém	mountain	N 47° 21' 32"	E 17° 50' 48"
5 Óreg-hegy	Hungary , Pest	hill	N 47° 55' 21"	E 18° 47' 51"
6 Óreg-hegy	Hungary , Heves	hill	N 47° 46' 0"	E 19° 58' 0"
7 Óreg-hegy	Hungary , Heves	hill	N 47° 45' 26"	E 19° 50' 47"
8 Óreg-hegy	Hungary , Pest	hill	N 47° 44' 48"	E 19° 22' 54"
9 Óreg-hegy	Hungary , Heves	hill	N 47° 43' 47"	E 19° 42' 25"
10 Óreg-hegy	Hungary , Somogy	hill	N 46° 49' 46"	E 17° 55' 0"
11 Óreg-hegy	Hungary , Somogy	hill	N 46° 47' 46"	E 17° 47' 33"
12 Óreg-hegy	Hungary , Somogy	hill	N 46° 42' 58"	E 18° 1' 52"
13 Óreg-hegy	Hungary , Tolna	hill	N 46° 42' 2"	E 18° 28' 51"
14 Óreg-hegy	Hungary , Somogy	hill	N 46° 36' 0"	E 17° 24' 0"
15 Óreg-hegy	Hungary , Tolna	hill	N 46° 31' 56"	E 18° 12' 37"
16 Óreg Hegy	Hungary , Somogy	hill	N 46° 29' 29"	E 17° 24' 11"
17 Óreg-hegy	Hungary , Tolna	hill	N 46° 23' 31"	E 18° 26' 23"
18 Óreg Hegy	Hungary , Somogy	hill	N 46° 24' 31"	E 17° 22' 36"
19 Óreg Hegy	Hungary , Tolna	hill	N 46° 15' 50"	E 18° 3' 0"
20 Óreg-hegy	Hungary ,	hill	N 46° 7' 0"	E 18° 46' 0"
21 Óreg-hegy	Hungary , Heves	hill	N 47° 50' 0"	E 20° 26' 0"
22 Óreg-szőlők Óreg Szőlő-hegy,Óreg Szőlő-hegy,Óreg-szőlők,Óreg Szőlő-hegy,Óreg Szőlő-hegy,Óreg-szőlők	Hungary , Komárom-Esztergom	hill	N 47° 29' 0"	E 18° 3' 0"
23 Óreg-vadász-hegy	Hungary , Nógrád	hill	N 48° 0' 13"	E 19° 2' 4"
24 Óreg Petre Hegy	Hungary , Tolna	hill	N 46° 21' 16"	E 18° 39' 51"
25 Óreg-hegy	Hungary , Nógrád	hill	N 47° 57' 14"	E 19° 18' 51"
26 Óreg-hegy	Hungary , Nógrád	hill	N 47° 51' 5"	E 19° 27' 49"
27 Óreg-hegy	Hungary , Veszprém	hill	N 47° 19' 0"	E 17° 30' 0"
28 Óreg-hegy	Hungary , Veszprém	hill	N 47° 7' 8"	E 17° 38' 11"

Azonos tulajdonnevek kezelése a Getty földrajzi tezaszuszában:

- *Ha a földrajzi tulajdonnév nem a „folyóvíz” tranzitív generikus alárendeltje és a név a „Föld” közvetlen vagy tranzitív része, akkor az azonos nevek megkülönböztetésére a partitív hierarchialáncban csak a „Föld” névig tartó láncot kell megjeleníteni ÉS*
- *ha partitív elágazás (polihierarchia) van, a betűrendben az elsőt kell figyelembe venni.*

Sélyi-halom–Egerfarmos–Füzesabonyi kistérség–Heves megye–Magyarország–Kárpát-medence–Duna-vidék–Közép-Európa–Európa–Föld

Valles Marineris –Mars–Naprendszer–Orion-kar–Tejútrendszer–Lokális galaxiscsoport–Lokális szuperhalmaz–Laniakea szuperhalmaz–Világegyetem

Azonos köznevek kezelése:

Mivel itt is érvényesül, hogy „minden névnek, amely rögzíthető”, túl sok közbenső, egyre általánosabb jelentésű név esik a közgondolkodás szerinti egyszerű értelmező kifejezés elé

orgona → olajfaféle → ajakosvirágú → kétszikű → zárvatermő → **növény**

orgona → levegőbefúvásos billentyűs hangszer → billentyűs hangszer → **hangszer**
→ levegőbefúvásos hangszer → **hangszer**

Ha az azonos nevek köznevek

- *Manuálisan kell tudni megadni a hátravetett értelmezőszerepét játszó csúcsfogalmat:*

*pl. **anyag, tárgy, mozgás, tevékenység, tulajdonság, növény, állat, informatika,***

Azonos köznevek esetén automatikusan a generikus hierarchialáncban szereplő **csúcsfogalom** a hátravetett értelmező:

orgona (növény)

orgona (tárgy)

Ez nem minden esetben életszerű. Ilyenkor

- *manuálisan kell tudni megadni a csúcsfogalmat:*

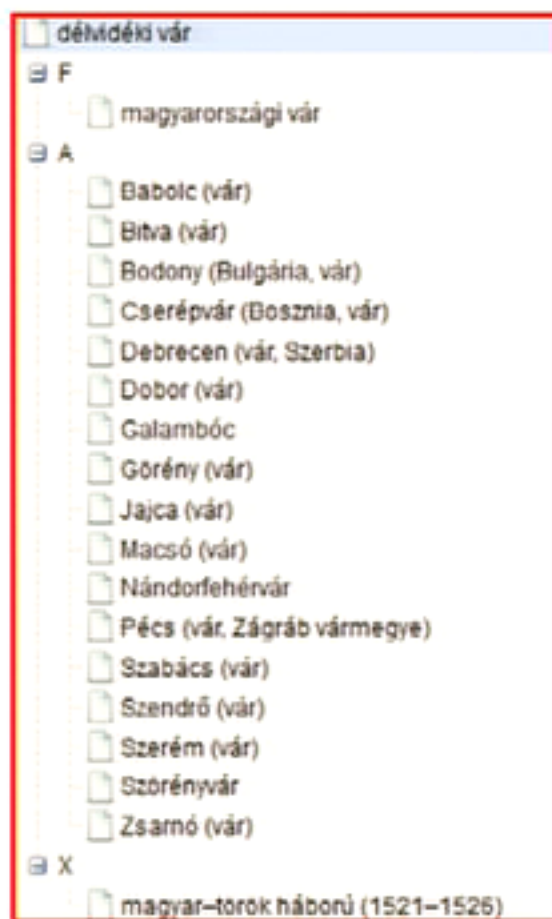
piac (létesítmény)

piac (gazdaság)

A közbenső fölérendeltek

A rendkívül nagy névállomány megköveteli, hogy tájékoztatási célból a keresettebb helyek egyetlen fölérendelt alatt áttekinthetők legyenek (a technikát a Wikipédia is kiterjedten használja; pl. „**megyei jogú városok**”)

- Békés megyei csatorna
- Magyarországi természetvédelmi terület
- Moldvai magyar település
- Barlang–Európa barlang–Kárpátmedencei barlang–Magyarországi barlang
- délvidéki vár

MARC21 adatok és a MARC-függetlenség

A névterek egyik legfontosabb felhasználói a könyvtárak – ezért minden adatnak MARC21-ben is meg kell lennie!

Előítélet: a MARC21-adatok speciálisak, csak a könyvtárosok adatai ilyenek.

Valóság: gyakorlatilag nincs olyan adat és metaadat, mely ne lenne MARC-formátumban megragadható!

Példa személynévre:

Asaf, Uri

eredeti neve Asztalos Iván

héber neve אסף אורי

066 ## \$c(2

100 1# \$aAsaf, Uri

400 1# \$aAsztalos Iván

880 1# \$6100-2/(2/r \$a אסף אורי

A héber név jellemzőinek rögzítése:

Példa földrajzi névre:

Árpatarló (*köznyelvi, elhomályosult, endonima, Árpád-kor*)

A nyelvtani tulajdonságok rögzítése:

072 #7 \$aelhomályosult \$2Megértés-történeti osztályozás

151 ## \$aÁrpatarló

072 #7 \$aelavult \$2Használat/elterjedés

151 ## \$aÁrpatarló

072 #7 \$aegyéb \$2Nemzeti igazgatási osztályozás

151 ## \$aÁrpatarló

A metaadatok sokasága és korlátlan fölvehetőségük

- Hosszú feltöltési idő (a nemzeti értelmező nagyszótárak is évtizedekig készültek).
- Előre nem látható számú és fajtájú metaadat.

Követelmény:

A metaadat-típusok felhasználóbarát, korlátlan fölvétele!

Példa földrajzi nevek metaadat-típusainak definiálására:

mező	indik.	almező	almező ho...	elvál.jel el...	elvál.jel ut...	ismétlődő ...
046	##	t	25	Bef:		
046	##	u	25	<	>	
046	##	v	25	URLfor:		:
046	##	2	25	Forrás:		:
052	#*	a	25	Foldr.o.:		:
052	#*	d	25	Hely:		
052	#*	2	25	(Forrás:)	
065	##	a	80	Oszl. r.:		
065	##	c	80	Indkf.:		
065	##	2	25	(Forrás:)	

Oldal 6 a 8-ból/ből 51 - 60 sorok láthatók a 79-ből/ből

vége

helyettesíti

befejezés

the end

Ende

kampec

konyec

generikus fölérendeltje időpont

egésze

lét

előzménye

kezdet

folytatása

semmi

lásd még

előadás

típusa

megkönnyebbülés